

Лев КАЛИНЯК (Львів)

НАЦІОНАЛЬНЕ ПИТАННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛЬСЬКОГО СТРОННІЦТВА ЛЮДОВОГО “ПЯСТ” В ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ (1919–1931)

Проблема ставлення польських селянських партій до національного питання у Західній Україні потрапляла у поле зору представників української та польської історіографії. Науковий аналіз широкого кола джерел, які розкривають позицію ПСЛ “Пяст” щодо шляхів реалізації внутрішньої політики Польської держави у Західній Україні стосовно українського населення, здійснено у працях З. Баран, Б. Гудя, О. Дудяка, В. Комара, В. Бургера¹. Разом з тим, поза увагою дослідників залишається широкий спектр заходів, які проводили місцеві осередки партії, щоб забезпечити інтереси польського етнічного населення краю, а також обмежити політичні права українців.

У статті проаналізовано бачення регіональними організаціями ПСЛ “Пяст” проблеми польсько-українських і шляхів розв’язання національного питання у Західній Україні.

Як відомо, в міжвоєнній Польщі існували дві моделі національної політики: “інкорпораційна”, авторство якої належало національним демократам та “федераційна”, розроблена Юзефом Пілсудським. Діючі у 1920-х рр. політичні партії, що належали до польського селянського руху, не мали власної візії даного питання, а тому використовували як одну, так і другу модель. Представники ПСЛ “Пяст”, які належали до поміркованого селянського табору, на відміну від селянських радикалів, представлених Польським Стронніцтвом Людовим “Визволене” (ПСЛ “Визволене”) та Стронніцтвом Хлопським (СХ), у своїй діяльності дотримувалися засад інкорпоративізму, що у перспективі передбачало повну національну асиміляцію українського населення.

До 1923 р. основна увага регіональних осередків організації зосереджувалася на питаннях правової приналежності східних територій, які опинилися під владою

¹ Див.: *Баран З.* До питання про аграрну політику урядів міжвоєнної Польщі стосовно Західної України // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 1998. – Вип. 33. – С. 146–153; *Гудь Б.* Загибель Аркадії. Етносоціальні аспекти українсько-польських конфліктів ХІХ – першої половини ХХ століть. – Львів, 2006. – 448 с; *Дудяк О.* Українське питання в програмах та діяльності польських селянських (людових) партій Східної Галичини (1921–1926 рр.) // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”: Історичні науки. – Острог: Національний університет “Острозька академія”, 2002. – Вип. 2. – С. 18–27; *Комар В.* Українське питання в національній політиці Польщі (1935–1939 рр.). Автореф. дис. [...] канд. істор. наук: 07.00.02 (Всесвітня історія) / ЧДУ ім. Ю. Федьковича. – Чернівці, 1998. – 16 с; *Burger W.* Ruch ludowy wobec mniejszości narodowych II Rzeczypospolitej // Roczniki dziejów ruchu ludowego (далі – RDRL). – Warszawa, 1982. – № 22. – S. 3–24.

польської адміністрації. Занепокоєння представників ПСЛ “Пяст” викликала невідомість правового статусу Східної Галичини у складі Другої Речі Посполитої. Наприкінці 1919 – на початку 1920 рр. це питання було предметом розгляду на Паризькій мирній конференції.

У вищому керівництві ПСЛ “Пяст” не сумнівалися у необхідності повної інтеграції краю до складу Польської держави². Так, перебуваючи наприкінці серпня 1919 р. у Закопаному, лідер партії Вінцентій Вітос заявив, що Східна Галичина повинна бути нерозривною частиною Польської держави³. Представники ПСЛ “Пяст” відкидали також будь-який тимчасовий статус Східної Галичини у складі Польщі, вважаючи його таким, що “криє у собі велику небезпеку на майбутнє”⁴.

Питання приналежності регіону до Другої Речі Посполитої стояло першим пунктом резолюцій, прийнятих на зборах прихильників ПСЛ “Пяст”, що відбувалися протягом другої половини 1919 р. Так, у резолюції, схваленій на зборах організації у Самборі 28 вересня 1919 р., сказано, що “край, названий за Австрії Східною Галичиною, був від віків інтегрованою частиною Польщі і повинен далі залишатися за Польщею”⁵. Далі у резолюції йшлося про те, що польське населення Самбірського повіту і цілого краю не допустить до того, щоб приналежність її до Польщі коли-небудь ставилася під сумнів або була визнана тільки тимчасово⁶. Виступаючи на зборах у Львові 26 вересня 1919 р., лідер місцевої організації ПСЛ “Пяст” Ян Бриль заявив, що “Польща без Східної Галичини не зможе стати сильною державою” і закликав польську делегацію на мирній конференції “загострити курс поглядів коаліції”⁷.

Протести членів ПСЛ “Пяст” проти надання Східній Галичині тимчасового статусу у складі Другої Речі Посполитої наростали одночасно з надходженням відомостей із мирної конференції у Парижі. Після того як наприкінці листопада 1919 р. Найвища міжсоюзницька рада вирішила віддати Східну Галичину Польщі на 25 років із подальшим проведенням плебісциту, акції протесту, організовані ПСЛ “Пяст” у краї, набули ще більшого розмаху. Поштовою для цього стала відозва, підписана керівниками партії В. Вітосом, Яном Домбським та Я. Брилем, яка закликала до проведення протестаційних зборів. У ній йшлося про те, що згідно з останніми рішеннями Паризької мирної конференції, “Східна Галичина не належить до Польщі, а становить окрему державку, зв’язану з Польщею лишень певними узами”⁸. Після цього звернення краєм прокотилася хвиля протестаційних зібрань, організованих ПСЛ “Пяст”. Найбільше з них відбулося 14 грудня 1919 р. у Львові. Воно пройшло за участі одного з чільних діячів ПСЛ “Пяст” Якуба Бойка. Основний лейтмотив зборів прозвучав у виступі Я. Домбського, який пояснив неможливість прийняття поляками ухвалених мирною конференцією рішень тим, що “без Східної Галичини Польща буде зведена до рівня маленької держави,

² *Красівський О.* Галичина у першій чверті ХХ ст.: Проблеми польсько-українських стосунків. – Львів, 2000. – С. 105.

³ *Wiec w Zakopanem // Kurjer Lwowski.* – Lwów, 1919. – 31 sierpnia. – S. 2.

⁴ *W obronie ziemi Czerwieńskiej // Ibid.* – 5 października. – S. 2.

⁵ *Z ruchu ludowego // Ibid.* – 8 października. – S. 2.

⁶ *Ibid.*

⁷ *Galicji Wschodniej nie damy! // Ibid.* – 28 września. – S. 1.

⁸ *Odezwa. Zaprotestujmy przeciw oddziałaniu Galicji wschodniej od Polski // Ibid.* – 11 grudnia. – S. 1.

позбавленої умов природного розвитку”⁹. Резолюція, прийнята на зборах, закликала сейм, уряд і делегатів мирної конференції не допустити до підписання нав’язаної умови¹⁰. Протестаційні збори, організовані ПСЛ “Пяст”, відбувалися у Східній Галичині аж до 1920 р.¹¹

З початком 1920 р. протестаційні заходи припинились, оскільки 22 грудня 1919 р. Найвища міжсоюзницька рада вирішила переглянути цю ухвалу. Проте питання територіальної приналежності краю і надалі залишалося головним пунктом резолюцій, прийнятих на зборах селян, які проводилися під егідою ПСЛ “Пяст” у Східній Галичині. Так, резолюція, схвалена на зборах 7 листопада 1920 р. у Бережанах, вимагала “визнання тривалої приналежності Східної Малопольщі (офіційна назва Східної Галичини у складі Другої Речі Посполитої – *Л. К.*) до Польської держави”¹². Остаточного встановлення кордонів і міжнародного визнання Східної Галичини як польської землі вимагала і резолюція зборів ПСЛ “Пяст” у Станіславові 27 лютого 1921 р.¹³ У контексті мирних переговорів із Радянською Росією, що велися наприкінці 1920 – на початку 1921 рр., місцева партійна організація наполягала на підписанні такої угоди, яка б не піддавала сумніву поширення польського управління західніше річки Збруч¹⁴.

Паралельно з протестаційними заходами регіональна партійна преса проводила широку інформаційну пропаганду, переконуючи українське населення у недоцільності ідеї відновлення української держави у Східній Галичині. Щодо цього вона наводила такі аргументи: великі видатки на управлінський апарат приведуть до збільшення податків; Польща ніколи не погодиться на відокремлення Східної Галичини; великі держави не зацікавлені у відновленні ЗУНР¹⁵. Питання приналежності Східної Галичини було зняте з порядку денного місцевих осередків ПСЛ “Пяст” тільки після того, як 14 березня 1923 р. Рада послів Антанти вирішила його на користь Польщі.

У внутрішній політиці зусилля ПСЛ “Пяст” спрямовувалися на посилення суверенітету Польщі над “східними кресами”. Вирішення цього питання, на думку представників організації, вимагало зміцнення на східних територіях польського етнічного чинника. Виходячи з цього, ПСЛ “Пяст” виступало за необхідність проведення вигідної для польського населення Західної України земельної реформи. Регіональні організації ПСЛ “Пяст” виступали за пріоритетне надання земельних наділів польським селянам. Показовим із цього приводу було висловлювання Я. Бриля, зроблене на початку жовтня 1919 р. на зборах організації у Самборі. Роз’яснюючи присутнім польським селянам ставлення партії до проведення земельної реформи, він заявив: “Парцеляція у Східній Галичині повинна стояти на такій основі, щоб

⁹ Lud polski Galicji wschodniej odrzuca prowizorium // Ibid. – 16 grudnia. – S. 1.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Przeciw prowizorium. Wielki wiec ludowy w Zimnej Wodzie pow. Lwów // Ibid. – 29 grudnia. – S. 3; Zazdrość w pow. Terembowelskim protestuje // Ibid. – 1920. – 7 stycznia. – S. 6.

¹² Wiece w Brzeżanach // Sprawa Ludowa. – Lwów, 1920. – 28 listopada. – S. 5.

¹³ Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДІАЛ). – Ф. 146. – Оп. 8а. – Спр. 162. – Арк. 18.

¹⁴ Kongres P.S.L. we Lwowie // Sprawa Ludowa. – 1921. – 27 marca. – S. 4.

¹⁵ Дудяк О. Українське питання в програмах та діяльності... – С. 21.

земля з рук польських перейшла у польську власність, а руська – у руську”¹⁶. Враховуючи той факт, що переважаюча більшість земельних володінь на Західній Україні знаходилася в руках польських поміщиків, очевидним є те, що ПСЛ “Пяст” мало на меті: по-перше, за рахунок українського населення посилити позиції польського селянства і, по-друге, стимулювати колонізацію краю цивільними та військовими осадниками з центральних воєводств Польщі.

Колонізацію “східних кресів” у ПСЛ “Пяст” вважали важливим чинником зміцнення польської державності. Ще у 1921 р. В. Вітос, перебуваючи на посаді прем’єр-міністра Польщі, заявив: “Наш спір з Росією про східні землі викликав 15 воєн і 3 повстання, він ще не вирішений і вирішити його можна лише [...] колонізацією східних земель польським елементом і асиміляцією”¹⁷. Детальніше уявлення про позицію ПСЛ “Пяст” з цього приводу розкриває підписаний у травні 1923 р. В. Вітосом коаліційний договір із представниками національних демократів, відомий як “Лянцкоронський пакт”. Цей документ визначив основні засади національної політики партії на “східних кресах”. Він, зокрема, передбачав: зайняття ключових посад у державних установах польськими урядовцями, впровадження в діловодство державних закладів польської мови; колонізацію освіти, промисловості, торгівлі; надання підтримки католицькому костелу. Особливу увагу звернено на зміну національної структури східних воєводств, де передбачено “для посилення відчуття присутності Польської держави підтримувати польське осадництво”¹⁸.

Розпочавши процес колонізації краю, польський уряд не міг забезпечити його достатнім фінансуванням, у результаті чого більшість осадників була позбавлена нормальних умов для організації та розвитку своїх господарств¹⁹. Вперше питання польського осадництва у Західній Україні представники ПСЛ “Пяст” підняли на скликаному ними у січні 1922 р. Першому великому з’їзді осадників, який відбувся у Львові²⁰. З’їзд, до президії якого ввійшли керівники східногалицької партійної організації Якуб Павловський, Броніслав Малік, Анджей Вітос (брат В. Вітоса – Л. К.), окреслив нагальні проблеми осадників, а також піддав жорсткій критиці урядовців, відповідальних за реалізацію програми колонізації²¹. Вимоги допомогти осадникам були у пунктах резолюцій тернопільського воєводського партійного з’їзду, що відбувся 4–5 червня 1922 р.²², та львівського регіонального Конгресу 19 листопада 1922 р.²³

Підвищену активність у справі допомоги осадникам та організації осадницького руху ПСЛ “Пяст” проявляло протягом 1923 р. Так, на початку року питання фінансової допомоги цій категорії селян на засіданні сейму підняв Я. Бріль. У відповідь на його запит парламентська аграрна комісія постановила

¹⁶ *Z ruchu ludowego* // *Kurjer Lwowski*. – 1919. – 8 października. – S. 2.

¹⁷ Цит. за: *Kutrzeba S. Polskie prawo polityczne według traktatów*. – Kraków, 1923. – S. 14.

¹⁸ *Stankiewicz W. Pakt Lanckoroński (Metodologiczne omówienie źródeł)* // *RDRL*. – Warszawa, 1959. – № 1. – S. 204.

¹⁹ *Баран З. До питання про аграрну політику...* – С. 147.

²⁰ *Nagłące potrzeby osadników w Małopolsce wsch.* // *Sprawa Ludowa*. – 1922. – 12 lutego. – S. 1.

²¹ *Ibid.* – S. 1–3.

²² *Zwycięski pochód ludowego ruchu* // *Ibid.* – 11 czerwca. – S. 5.

²³ *Rezolucje Kongresu P.S.L.* // *Kurjer Ludowy*. – Lwów, 1922. – 23 listopada. – S. 3.

виділити для цих потреб 12 мільярдів марок²⁴. Протягом року ПСЛ “Пяст” спільно з Малопольським Товариством Рільничим (далі – МТР) організувало ряд повітових і воєводських з’їздів осадників. Зокрема, 31 травня в Тернополі відбувся з’їзд осадників Тернопільського і Збарзького повітів, участь у якому взяло 250 делегатів із 33 осад²⁵. Подібні акції відбулися у Скалаті, Чорткові, Раві-Руській та Бережанах²⁶. Наприкінці серпня – на початку вересня воєводські з’їзди осадників пройшли у Станіславові²⁷ та Львові²⁸. Їх проведення створило сприятливі умови для організації у краю центрального координуючого органу польських осадників. Так, 9 вересня 1923 р. на т. зв. Конгресі осадників Східної Малопольщі, за присутності голови ПСЛ “Пяст” В. Вітоса, обрали Головну управу Союзу Осадників. До її складу увійшли провідні діячі місцевої організації ПСЛ “Пяст”. Зокрема, головою управи став Ян Драч, віце-головами – Б. Малік, Ян Дескур, скарбником – Ян Блайке²⁹.

Проблеми осадників регулярно піднімала партійна преса. Трибуною польських колоністів виступав офіційний орган львівської регіональної організації ПСЛ “Пяст” – тижневик “*Sprawa Ludowa*”. На його сторінках з’явилася окрема рубрика “*Dział osadniczy*” (Осадницький розділ), постійними ведучими якої були А. Вітос та Леон Хабаловський – голова осадничого відділу при МТР.

Важливого значення колонізаційній акції у Західній Україні представники ПСЛ “Пяст” надавали і в другій половині 1920-х рр. Так, у прийнятій 15 червня 1926 р. у Кракові, на засіданні Головної управи ПСЛ “Пяст” резолюції йшлося про те, що інтереси національних меншин при парцеляції не можуть позбавляти польських селян з інших регіонів країни права володіння землею на території східних кресів³⁰. Продовження політики осадництва передбачав ухвалений за ініціативи депутатів парламентського клубу партії закон про земельну реформу від 28 грудня 1925 р.

Незважаючи на ухвалені закони та декларації, з середини 1920-х рр. становище осадників помітно погіршилося. У надзвичайно скрутній економічній ситуації опинилися військові осадники, що було пов’язано з недостатнім фінансуванням і слабкою фаховою підготовою цієї категорії селянства³¹. Також мали місце напади озброєних груп місцевого населення та бойовиків Української Військової Організації (далі – УВО) на осадницькі господарства³². Подібна невизначеність спричинила виїзд деякої частини осадників у центральні райони Польщі та за кордон³³.

У зв’язку з цим, проблема осадницького руху займала провідне місце в діяльності партії. Дуже негативно у ПСЛ “Пяст” реагували на збільшення випадків

²⁴ Poseł Bryl wywalczył dla osadników kresowych 12 miliardów // Wola Ludu. – Warszawa, 1923. – 25 marca. – S. 143.

²⁵ Z Małopolski wschodniej // Piast. – Kraków, 1923. – 17 czerwca. – S. 16.

²⁶ Chabalowski L. Zjazdy osadników // Sprawa Ludowa. – 1923. – 10 czerwca. – S. 9.

²⁷ Zjazd Wojewódski Osadników w Stanisławowie // Ibid. – 2 września. – S. 4.

²⁸ III-ci Zjazd Wojewódzkich Osadników we Lwowie // Ibid. – 9 września. – S. 11.

²⁹ Kongres Osadników Małopolski Wschodniej we Lwowie // Ibid. – 16 września. – S. 11.

³⁰ Stanowisko P.S.L. “Piast” // Wola Ludu. – 1926. – 27 czerwca. – S. 336.

³¹ Studnicki W. W sprawie osadnictwa żołnierskiego na ziemiach wschodnich. – Warszawa, [b. r. w.]. – S. 3, 11.

³² W.O. Alarmujące wypadki // Wola Ludu. – 1930. – 31 sierpnia. – S. 5.

³³ Dobro Rzeczypospolitej najwyższem prawem // Ibid. – 1927. – 17 lipca. – S. 373–375; Witos A. Głos osadnika kresowego // Ibid. – 1930. – 16 marca. – S. 5; Z Tarnopolskiego // Ibid. – 30 marca. – S. 5.

еміграції осадників за кордон, зокрема в Канаду. Представники регіональних осередків організації апелювали до урядових чинників, звертаючи їхню увагу на необхідність утримання осадників на “кресах” із метою забезпечення державних інтересів³⁴. Резолюції партійних акцій закликали уряд вжити рішучих заходів, спрямованих на покращення економічних умов осадницьких господарств. Так, резолюція листопадового 1926 р. V Надзвичайного Конгресу ПСЛ “Пяст” вимагала першочергово враховувати інтереси військових осадників під час проведення парцеляції на “кресах”³⁵. Партійні організації Західної України вимагали надати належну фінансову допомогу на розвиток осадницьких господарств³⁶.

ПСЛ “Пяст” надалі брало активну участь в організаційній діяльності осадницького руху. Під егідою партії у Східній Галичині та Західній Волині проводилися повітові та воєводські з’їзди осадників, інші заходи³⁷. Представники ПСЛ “Пяст” стояли на чолі багатьох регіональних осередків Союзу осадників³⁸.

У своїй діяльності регіональні осередки ПСЛ “Пяст” послідовно протегували розвиток колонізаційних процесів у Західній Україні. Аби забезпечити національні інтереси польського населення на “кресах”, парламентський клуб ПСЛ “Пяст” 31 липня 1924 р. підтримав винесені на розгляд сейму законопроекти про мову діловодства у держустановах і органах самоуправління та організацію шкільництва. Впровадження цих законів, які набрали чинності з 31 жовтня 1924 р., в перспективі привело до усунення української мови з усіх державних та самоуправних установ, а також створення в Західній Україні мережі польськомовних та утравістичних (двомовних) шкіл за рахунок україномовних навчальних закладів³⁹. Мовні закони від 31 липня 1924 р. схвально сприйняли регіональні осередки ПСЛ “Пяст”. Зокрема, необхідність їх запровадження підтримали делегати окружного партійного з’їзду у Тернополі 10 серпня 1924 р.⁴⁰

Діяльність ПСЛ “Пяст”, спрямована на утвердження “польського стану посідання” в Західній Україні, обумовлювала вороже ставлення організації до українського національного руху. Представники партії намагалися підірвати довіру українського селянства до власного національного руху, зображаючи його як справу рук невеликої групи націоналістів і фанатиків, яких підтримують вороги Польщі з-за кордону, намагалися довести, що переважна більшість українського населення задоволена своїм становищем і лояльна до Польської держави⁴¹. Натомість регіональні осередки ПСЛ “Пяст” співпрацювали з українським угодовським табором, представленим Партією хліборобів М. Ільківа, яка виступала за мирне співіснування поляків та українців у складі Польської держави⁴².

³⁴ *Witos A.* Zmierch osadnictwa na wschodzie // *Sprawa Ludowa*. – 1927. – 10 kwietnia. – S. 3.

³⁵ *Uchwały Kongresu P.S.L. “Piast” // Wola Ludu*. – 1926. – 5 grudnia. – S. 567.

³⁶ *Witos A.* Zmierch osadnictwa na wschodzie... – S. 3.

³⁷ ЦДАЛ. – Ф. 205. – Оп. 1. – Спр. 451. – Арк. 6; Державний архів Волинської області. – Ф. 46. – Оп. 9. – Спр. 137. – Арк. 10.

³⁸ *Walny Zjazd osadników // Sprawa Ludowa*. – 1926. – 14 marca. – S. 13.

³⁹ *Кугутяк М.* Галичина: сторінки історії. – Івано-Франківськ, 1993. – С. 168.

⁴⁰ *Дудяк О.* Українське питання в програмах та діяльності... – С. 22.

⁴¹ Там само. – С. 21.

⁴² *Witos W.* *Moje wspomnienia*. – Paryż, 1965. – Т. 3. – S. 26.

Незважаючи на те, що члени регіональної організації не проводили цілеспрямованих агітаційних акцій серед українського селянства, вони цікавилися його залученням до своїх партійних, культурних та економічних установ з метою прискорити асиміляційні процеси. Для цього використовували гасла, в яких наголошувалося на необхідності мирного співіснування двох народів у межах Польської держави, що, зважаючи на відносну слабкість українського національного руху в першій половині 1920-х рр., приносило їй незначні дивіденди у вигляді вступу невеликої частини українців до місцевих осередків ПСЛ “Пяст”⁴³. Назагал, заклики ПСЛ “Пяст” до порозуміння з українцями носили суто декларативний характер, оскільки у своїй основі повністю відкидали право українців на державне самовизначення. Проблему вирішення національного питання у Західній Україні керівництво партії бачило у забезпеченні українцям усієї повноти національної та культурної автономії⁴⁴. У свою чергу представники ПСЛ “Пяст”, зокрема Я. Бриль, у своїх виступах категорично заперечували можливість територіальної автономії краю⁴⁵.

Друга половина 1920-х рр. позначилася зростанням впливів українського національного руху в суспільно-політичному житті Західної України. Посилення українського політичного та економічного чинника в краї викликало неабияку стурбованість у середовищі місцевих прихильників ПСЛ “Пяст”. В українському населенні представники партії бачили потенційних ворогів польської державності⁴⁶. Виходячи з цього, формувалося їх негативне ставлення до українського національного проводу та головних політичних організацій, які репрезентували українців. Особливе занепокоєння викликали зростаючі впливи створеного у 1925 р. Українського Національного Демократичного Об’єднання (далі – УНДО) та нелегальних націоналістичних груп, об’єднаних в УВО, а з 1929 р. – в Організацію Українських Націоналістів (далі – ОУН). Провідні організації українського національного руху звинувачувалися у проведенні цілеспрямованих антипольських акцій, спланованих та керованих Берліном⁴⁷.

Структуризація та розвиток українського політичного життя Західної України в другій половині 1920-х рр. мали сприятливий вплив на розвиток національної свідомості українців. У зв’язку з цим у ПСЛ “Пяст” побоювалися, що подальший розвиток українських політичних та економічних інституцій приведе до повної втрати позицій польського державного чинника у регіоні. Усвідомлюючи реальність такої перспективи, В. Вітос у 1927 р. зазначав, що у Східній Малопольщі українське населення не лише становить значну більшість, а йому також притаманна висока національна свідомість, політичний досвід і почуття “ненависті до всього польського, поглиблене ще недавніми битвами, що проводилися під гаслом державної самостійності і звільнення від польського панування”⁴⁸. В. Вітос особливо акцентував на співпраці української інтелігенції з селянством⁴⁹. Далі лідер ПСЛ “Пяст” наголошував на тому, що боротьба, яка точиться у Східній Малопольщі, є боротьбою

⁴³ Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО). – Ф. 1. – Оп. 52. – Спр. 651. – Арк. 45.

⁴⁴ *Wiec w Zakopanem...* – S. 3.

⁴⁵ *Polityczne i gospodarcze położenie Polski // Kurjer Lwowski.* – 1919. – 28 lipca. – S. 1.

⁴⁶ *Burger W. Ruch ludowy wobec mniejszości narodowych II Rzeczypospolitej...* – S. 15.

⁴⁷ *Ostrowski W. Spojrzenie prawdziwe w oczy! // Sprawa Ludowa.* – 1927. – 14 sierpnia. – S. 3.

⁴⁸ *Witos W. Moje spostrzeżenia w Małopolsce wschodniej // Wola Ludu.* – 1927. – 19 czerwca. – S. 318.

⁴⁹ *Ibid.*

за т. зв. “стан посідання”. На його думку, перемогу в ній повинні отримати поляки, які мають перевагу в тому, що: 1) мають власну державу; 2) мають у своїх руках адміністративні важелі управління; 3) мають перевагу власності; 4) значні міські осередки; 5) значні матеріальні ресурси⁵⁰. Подібні висловлювання свідчать про те, що ПСЛ “Пяст” виступало проти надання українцям однакових із поляками політичних прав. З метою зберегти польські впливи в Західній Україні керівництво організації визнавало необхідним вдаватися до дій, спрямованих на послаблення українського національного руху та посилення тут польського державного чинника.

У практичній площині вирішення цього питання організація підтримувала ідею обмеження прав українського населення на пропорційне представництво у самоврядних і законодавчих органах влади.

На 1927 р. припали перші в Західній Україні з часів встановлення незалежної Польської держави вибори до органів місцевого самоврядування, зокрема, до громадських рад. Аби запобігти широкому представництву українських політичних партій у громадських радах, представники регіональних організацій ПСЛ “Пяст” вимагали від уряду зміни не вигідного, на їхню думку, для польської меншості краю закону про місцеве самоврядування. Скликаний 22 травня 1927 р. напередодні виборів окружний з’їзд делегатів ПСЛ “Пяст” пропонував депутатам парламентського клубу партії підняти у сеймі питання про необхідність перегляду цього закону з урахуванням “особливих умов Східної Малопольщі”⁵¹. Резолюції цього ж з’їзду закликали польське політичне середовище краю припинити партійну боротьбу та створити єдиний фронт польського населення, аби забезпечити йому домінуючі впливи у самоврядних органах⁵². Ідею спільного “державницько-національного” фронту на самоврядних виборах у Східній Галичині підтримали також повітові з’їзди ПСЛ “Пяст”⁵³. З цією метою у Львові створили т. зв. “Комітет національної та господарської оборони Східної Малопольщі”, який займався передвиборчими приготуваннями⁵⁴. На жаль, пізніші джерела не подають інформації про подальшу діяльність цього Комітету. Враховуючи те, що провідні польські політичні партії краю на самоврядні вибори пішли окремо, можемо судити, що він не відіграв покладеної на нього ролі об’єднання пропольських політичних сил.

Результати виборів до місцевих органів самоврядування у Західній Україні викликали неоднозначну реакцію керівництва регіональних організацій ПСЛ “Пяст”. З одного боку, у громадських радах краю ПСЛ “Пяст” отримало найбільше представництво з-поміж інших польських політичних організацій. Зокрема, у Тернопільському воєводстві, за даними пястівської преси, партія здобула 70% усіх польських мандатів⁵⁵. У Львівському повіті, згідно з тими самими даними, ПСЛ “Пяст” спромоглося скласти серйозну конкуренцію лідеру виборчих перегонів УНДО⁵⁶.

⁵⁰ *Witos W.* Moje spostrzeżenia w Małopolsce wschodniej.

⁵¹ Zjazd delegatów P.S.L. we Lwowie // *Sprawa Ludowa*. – 1927. – 29 maja. – S. 3.

⁵² Ibid.

⁵³ Zjazd delegatów P.S.L. w Jaworowie // Ibid. – 19 czerwca. – S. 6.

⁵⁴ *Polityński L.* Wybory do Rad gminnych idą // Ibid. – 5 czerwca. – S. 1–2.

⁵⁵ *A. S.* Wyniki wyborów gminnych w Wschod. Małopolsce. Województwo Tarnopolskie // Ibid. – 1 października. – S. 2.

⁵⁶ *Malik B.* Wyniki wyborów w pow. lwowskim // Ibid. – 7 sierpnia. – S. 2–3.

У той же час незадоволення п'ястівців викликав той факт, що представництво польських політичних організацій у громадських радах не було пропорційним до відсотка замешканого тут польського населення. За підрахунками представників партії, у деяких повітах краю подібний дисбаланс становив від 10 до 15 % на користь українців⁵⁷. Гострій критиці у ПСЛ “П'яст” піддали результати виборів на Волині, де перемогли об'єднані в організаціях “Сільробу” та “Просвіти” радикальні українські чинники⁵⁸. Стурбованість членів організації викликала поразка т. зв. “поміркованих русинів”, які перебували на лояльних до Польської держави позиціях⁵⁹.

Остаточні підсумки виборів регіональна організація ПСЛ “П'яст” підбила 28 серпня 1927 р. на своєму окружному з'їзді у Львові. З'їзд визнав поразку польського політичного чинника на виборах до місцевих самоврядних органів і разом з тим висловив задоволення з приводу отримання значної частини місць у громадських радах представниками ПСЛ “П'яст”⁶⁰.

Головною причиною недостатнього представництва поляків в органах місцевого самоврядування регіональні осередки ПСЛ “П'яст” визнавали недосконалість виборчого закону. Вимога його зміни залишалася на порядку денному партійних акцій, які проводилися у Західній Україні протягом 1927–1931 рр. Зокрема, резолюція скликаного 23 березня 1930 р. у Львові з'їзду делегатів ПСЛ “П'яст” зі Східної Малопольщі закликала ухвалити новий закон про місцеве самоврядування, який би гарантував польському населенню краю рівновагу впливів у громадських та повітових самоврядних структурах⁶¹.

Перемога українських політичних організацій на чолі з УНДО на самоврядних виборах викликала у представників партії побоювання за підсумки призначених на березень 1928 р. парламентських виборів і стала однією з причин входження ПСЛ “П'яст” до спільного з християнськими демократами Національно-католицького блоку. Регіональне керівництво партії розділяло думку, що виборча боротьба під Львовом, з огляду на національно мішаний характер населення, повинна бути іншою, ніж під Краковом чи Варшавою⁶². Головні зусилля представники партії спрямовували на те, щоб не допустити в парламент представників національних меншин⁶³. Причину свого об'єднання з політичними організаціями Національно-католицького блоку в ПСЛ “П'яст” відверто мотивували необхідністю захисту “польського стану посідання від євреїв та українців”⁶⁴.

Напередодні виборів львівська партійна організація виступила з ініціативою заміни чинного закону про вибори новим законодавчим документом, який би забезпечував польській меншині краю однакову з українцями репрезентацію у парламенті⁶⁵. Місцеві осередки ПСЛ “П'яст” підтримували запропоновані В. Вітосом

⁵⁷ A. S. Wyniki wyborów gminnych w Wschod. Małopolsce. Województwo Tarnopolskie // Ibid – 1 października. – S. 2.

⁵⁸ Klęska żywołu polskiego przy wyborach do rad gminnych na Wołyniu! // Wola Ludu. – 1927. – 24 lipca. – S. 392.

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Sprawy organizacyjne // Ibid. – 1927. – 11 wrzesnia. – S. 6–7.

⁶¹ ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 51. – Спр. 53. – Арк. 6.

⁶² Ostrowski W. Wyjasnienie sytuacji // Sprawa Ludowa. – Lwów, 1928. – 1 lutego. – S. 1.

⁶³ Malik B. Zebranie powiatu lwowskiego // Ibid. – 1 grudnia. – S. 6.

⁶⁴ Nasi kandydaci do Sejmu i Senatu we wschodniej Małopolsce // Ibid. – 8 lutego. – S. 3–4.

⁶⁵ Zjazd Okręgowy P.S.L. “Piast” w dniu 27 marca br. we Lwowie // Ibid. – 1927. – 3 kwietnia. – S. 4–5.

пропозиції щодо обмеження парламентського представництва національних меншин. Зокрема, пропонувалося відмінити голосування за партійними списками, замінивши його голосуванням за конкретну особу⁶⁶, а також створити на території “східних кресів” систему двомандатних виборчих округів⁶⁷. Подібні нововведення, як вважали у ПСЛ “Пяст”, повинні були зумовити збільшення представництва місцевих поляків у законодавчих органах.

Відповідальність за зміну політичної кон’юнктури в регіоні на користь українського національного руху представники ПСЛ “Пяст” покладали на санацію, якій закидали неефективне проведення національної політики на сході. Найбільше звинувачень на адресу правлячого режиму лунало після проведення УВО – ОУН саботажної акції 1930 р. Причиною радикальних виступів українців у ПСЛ “Пяст” вважали відсутність політичної сили, здатної виступити дороговказом мирного співіснування українського та польського народів. До 1926 р. такою силою, на думку представників партії, виступав польський селянський рух⁶⁸. Однак політика санації, спрямована на ліквідацію селянських організацій та усунення селянина від впливу на суспільно-політичні процеси, стримала розвиток співпраці польського народу з українцями, чим вдало скористалися закордонні, ворожі Польській державі чинники, яким вдалося “опанувати свідомістю українського населення в душі ненависті до всього, що є польське”⁶⁹.

Загалом, претензії представників ПСЛ “Пяст” до національної політики санації виходили з їхньої опозиційності режиму. Очевидність цього полягає в тому, що зазначені політичні сили не мали істотних розбіжностей щодо методів вирішення цього питання. Навпаки, аналіз відповідних документів дає підстави стверджувати, що, незважаючи на опозиційність ПСЛ “Пяст”, у національній політиці його діяльність розвивалася в руслі політичного курсу санації. Утопічною виглядає також ідея виняткової ролі селянського руху у питанні польсько-українського порозуміння. Заклики ПСЛ “Пяст” до національного консенсусу через визнання українцями суверенітету Польщі над Західною Україною носили винятково декларативний характер, оскільки не задовільняли зростаючих амбіцій українського національного руху.

⁶⁶ *Rzeszotko M.* Wiece w Czernielowie mazowieckim pow. Tamopol // *Wola Ludu*. – 1926. – 13 czerwca. – S. 321.

⁶⁷ *Nasze stanowisko* // *Ibid.* – 1927. – 18 grudnia. – S. 627–628.

⁶⁸ *Archiwum Zakładu Historii Ruchu Ludowego, Pamiętniki i wspomnienia*, sygn. P-159, k. 18.

⁶⁹ *Jutro jest nasze!* (Dokonanie sprawozdania z obrad Kongresu) // *Piast*. – 1930. – 22 czerwca. – S. 1–2.